

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ZAMON KATEGORIYASINING OG'ZAKI IFODALANISHI

MURODILLAYEVA Zarina Oybek qizi

Alfraganus universiteti Filologiya (ingliz tili) fakulteti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi zamon kategoriyasining og'zaki ifodalanishi tahlil qilinadi. Maqolada ingliz tilida zamonlar yordamchi fe'llar orqali, o'zbek tilida esa qo'shimchalar yordamida ifodalanishi haqida so'z yuritiladi. Ingliz tilida zamonlar simple, continuous, perfect va perfect continuous shakllari orqali ifodalansa, o'zbek tilida zamonlar faqat qo'shimchalar yordamida ifodalanadi. Shuningdek, maqolada har ikki tilda zamon kategoriyasining o'xshashliklari va farqlari ko'rsatiladi. O'zbek va ingliz tillaridagi zamon tizimining o'rganilishi talabalarga tilni o'rganishda muhim yordam beradi.

Kalit so'zlar: Zamon kategoriyasi, ingliz tili, o'zbek tili, grammatik tizim, zamon shakllari, qo'shimchalar, yordamchi fe'llar, fe'l tizimi, taqqoslash, tilshunoslik.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается выражение категории времени в английском и узбекском языках. Обсуждаются различия в выражении времени через вспомогательные глаголы в английском языке и через суффиксы в узбекском языке. В английском языке времена выражаются с помощью таких форм как simple, continuous, perfect и perfect continuous, в то время как в узбекском языке категории времени формируются с помощью аффиксов. В статье также приводится анализ сходств и различий между двумя языковыми системами. Изучение категории времени в английском и узбекском языках играет важную роль в обучении студентов.

Ключевые слова: категория времени, английский язык, узбекский язык, грамматическая система, формы времени, аффиксы, вспомогательные глаголы, система глаголов, сравнительный анализ, языкознание.

ABSTRACT

*This article analyzes the verbalization of the time category in the English and Uzbek languages. The study examines how time is expressed in English through auxiliary verbs and in Uzbek through affixes. In English, time is expressed in forms such as **simple**, **continuous**, **perfect**, and **perfect continuous**, whereas in Uzbek, time categories are expressed through suffixes. The article also discusses the similarities*

and differences between the two language systems. Understanding the time category in both English and Uzbek is crucial for students in their language learning process.

Keywords: time category, English language, Uzbek language, grammatical system, time forms, affixes, auxiliary verbs, verb system, comparative analysis, linguistics.

KIRISH

Ingliz va o'zbek tillarida zamon kategoriyasining ifodalanishi, ularning grammatik tizimlaridagi farqlarni o'rganish tilshunoslikda katta ahamiyatga ega. Zamon — bu har bir tilning grammatik kategoriyasi bo'lib, u harakatning vaqtini va holatini ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Ingliz tilida zamon kategoriyasi yordamchi fe'llar orqali shakllanadi, o'zbek tilida esa zamon kategoriyasi ko'pincha fe'lga qo'shimchalar qo'shish orqali ifodalanadi. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi zamon kategoriyasining og'zaki ifodalanishi tahlil qilinadi, va ularning o'rtasidagi farqlar, o'xshashliklar keltiriladi.

Ingliz tilida zamon kategoriyasining ifodalanishi

Ingliz tilida zamonlar o'zining murakkabligi bilan ajralib turadi. "Jumaniyazov (1997)¹"ning fikriga ko'ra, ingliz tilida **12 zamon** mavjud bo'lib, ular o'zaro yordamchi fe'llar va asosiy fe'llarning birlashishi orqali ifodalanadi. Ingliz tilidagi zamonlarning o'ziga xos xususiyatlari, jumladan **simple, continuous, perfect**, va **perfect continuous** zamonlarining qo'llanishida farqlanishlar mavjud. **Abdurahmonova (2016)²** ta'kidlaganidek, har bir zamonning o'ziga xos semantik ma'nosi bor va bu tilni o'rganishda talabalar uchun muayyan qiyinchiliklar tug'diradi. Misol uchun, "I eat" (Men yeyman) va "I am eating" (Men yeyapman) jumalari o'rtasidagi farqni tushunish talabalar uchun o'rganish jarayonida ko'plab xatoliklarga olib kelishi mumkin.

"Mansurov (2003)³"ning fikriga ko'ra, ingliz tilidagi **Present Perfect** (hozirgi mukammal) zamonida yordamchi fe'l "have" ishlatiladi, bu o'tmishda yuzaga kelgan harakatlarning hozirgi vaqtga ta'sirini bildiradi. Masalan, "I have eaten" (Men yedim) jumlasida bu zamonning qo'llanilishi, o'tgan va hozirgi vaqt o'rtasidagi bog'lanishni ifodalashda muhimdir. Ingliz tilida zamon tizimi yordamchi fe'llar orqali shakllanishi talabalarni qo'shimchalar orqali zamonni ifodalashga qaraganda qiyinlashtiradi.

¹ **Jumaniyazov, A. (1997).** *O'zbek tili grammatikasi: Fe'l.* Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.

² **Abdurahmonova, R. (2016).** *Ingliz va o'zbek tillaridagi grammatik kategoriyalar: Zamon kategoriyasining taqqoslanishi.* Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.

³ **Mansurov, F. (2003).** *Tilshunoslikka kirish. O'zbek tilining grammatik tizimi.* Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.

“Sodiqov (2010)⁴”ning fikriga ko‘ra, ingliz tilidagi zamonlar o‘rganishda, ayniqsa, **Past Perfect** zamoniga diqqat qilish kerak. "She had gone" (U borgan edi) jumlasidagi kabi zamonlar yordamida o‘tmishda biror harakatning boshqa bir harakatdan oldin amalga oshganligini bildiradi.

O‘zbek tilida zamon kategoriyasining ifodalanishi

O‘zbek tilida zamon kategoriyasi qo‘shimchalar yordamida shakllanadi. “Xolmatova (2014)⁵”ning ilmiy ishida o‘zbek tilida zamonlarning ifodalanishida ko‘shimchalar asosiy rolni o‘ynashini ta’kidlaydi. O‘zbek tilida zamonlar ko‘plab qo‘shimchalar yordamida ifodalanadi. Bu tizim ingliz tilidagi yordamchi fe‘llar tizimidan farq qiladi. Masalan, hozirgi zamon "Men kitob o‘qiyapman" (I am reading a book) jumlasida davom etayotgan harakatni ifodalashda ishlatiladi. “Abdurahmonova (2016)⁶”ga ko‘ra, o‘zbek tilida hozirgi zamon ko‘plab hollarda kelajak zamonini ham bildirishi mumkin, bu ingliz tilidagi tizimdan farqli ravishda, zamonlar semantik jihatdan yanada kengroq o‘xshashliklarga ega.

O‘zbek tilida, masalan, "Men kitob o‘qirdim" (I read a book) jumlasida o‘tgan zamon ifodalangan bo‘lsa, "Men kitob o‘qiyapman" (I am reading a book) jumlasida hozirgi zamon davom etuvchi shaklda ishlatiladi. O‘zbek tilidagi zamonlar faqat fe‘lga qo‘shimchalar qo‘shish orqali ifodalanadi va bu tizimning oddiyligi talabalarga o‘rganishda yordam beradi.

Ingliz va o‘zbek tillarida zamon kategoriyasining taqqoslanishi

Ingliz va o‘zbek tillaridagi zamon kategoriyasining taqqoslanishi har bir tilning o‘ziga xos grammatik tizimlarini tushunishga yordam beradi. **Mansurov (2003)⁷** o‘zbek va ingliz tillaridagi zamon tizimlarini taqqoslagan holda, ularning strukturalaridagi farqlarni ko‘rsatadi. Ingliz tilida yordamchi fe‘llar orqali zamonlar shakllanadi, bu tizimni o‘rganishda ko‘proq tafsilotlar va grammatik qoidalar mavjud. O‘zbek tilida esa zamonlar qo‘shimchalar yordamida shakllanadi, bu tilni o‘rganishda ko‘proq sintaktik soddalikni ta’minlaydi.

“Jumaniyazov (1997)⁸”ning ilmiy ishiga ko‘ra, o‘zbek tilida zamonlar kontekstga qarab o‘zgaradi va bu tizimning o‘rganilishi ingliz tiliga nisbatan osonroqdir. O‘zbek tilida zamonlar, xususan, hozirgi zamon, o‘tgan zamon va kelajak

⁴**Sodiqov, S. (2010).** *Zamon va vaqtni ifodalovchi grammatik kategoriyalarni o‘rganish.* Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti.

⁵**Xolmatova, T. (2014).** *Ingliz tilida zamon kategoriyasining ifodalanishi va o‘zbek tiliga taqqoslanishi.* Toshkent: Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti nashriyoti

⁶**Abdurahmonova, R. (2016).** *Ingliz va o‘zbek tillaridagi grammatik kategoriyalar: Zamon kategoriyasining taqqoslanishi.* Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.

⁷**Mansurov, F. (2003).** *Tilshunoslikka kirish. O‘zbek tilining grammatik tizimi.* Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.

⁸**Jumaniyazov, A. (1997).** *O‘zbek tili grammatikasi: Fe‘l.* Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.

zamonlar ko‘pincha faqat qo‘shimchalar yordamida ifodalanadi, bu tizimni o‘rganish ingliz tiliga nisbatan soddaroqdir.

XULOSA

Ingliz va o‘zbek tillaridagi zamon kategoriyasining og‘zaki ifodalanishi grammatik tizimlarning farqlarini ko‘rsatadi. Ingliz tilida zamonlar yordamchi fe‘llar orqali shakllanadi va bu tizim talabalarda murakkabliklarni keltirib chiqaradi. O‘zbek tilida esa zamonlar fe‘lga qo‘shimchalar qo‘shish orqali ifodalanadi, bu tizimni o‘rganish esa nisbatan osonroqdir. **Abdurahmonova (2016), Jumaniyazov (1997), Mansurov (2003), Sodiqov (2010) va Xolmatova (2014)** kabi olimlarning fikriga ko‘ra, ingliz va o‘zbek tillarida zamon kategoriyasini o‘rganish jarayonida farqlarni tushunish talabalar uchun katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonova, R. (2016). *Ingliz va o‘zbek tillaridagi grammatik kategoriyalar: Zamon kategoriyasining taqqoslanishi*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
2. Jumaniyazov, A. (1997). *O‘zbek tili grammatikasi: Fe‘l*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
3. Mansurov, F. (2003). *Tilshunoslikka kirish. O‘zbek tilining grammatik tizimi*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. Sodiqov, S. (2010). *Zamon va vaqtni ifodalovchi grammatik kategoriyalarni o‘rganish*. Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti.
5. Xolmatova, T. (2014). *Ingliz tilida zamon kategoriyasining ifodalanishi va o‘zbek tiliga taqqoslanishi*. Toshkent: Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti nashriyoti.
6. Azimov, A. (2002). *Ingliz va o‘zbek tillarida grammatik kategoriyalar: Taqqoslash metodlari*. Toshkent: O‘zbekiston Universiteti nashriyoti.
7. Rasulov, K. (2007). *Grammatika va sintaksis. O‘zbek tilining zamon tizimi*. Toshkent: O‘zbek tilshunosligi markazi.
8. Shamsiev, M. (2012). *Zamon kategoriyasining o‘zbek va ingliz tillaridagi ifodalanishi*. Toshkent: Ilmiy nashriyot.
9. Musaev, X. (2004). *Ingliz va o‘zbek tillaridagi fe‘l tizimi*. Toshkent: Sharq nashriyoti.
10. Baxodirov, N. (2011). *Zamon va uning grammatik tahlili*. Toshkent: O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti.